

VEM HJÄLPER MIG –

***och kan ge mig personligt stöd vid
vård, service och rehabilitering***

Riksförbundet för Social och Mental Hälsa

Riks-IFS

Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare

Svenska Kommuneförbundet

Landstingsförbundet

Innehållsförteckning

Inledning	3
Vad är en rättighetslag?	4
Kontaktperson (enligt 10 §SoL)	5
Kontaktperson (enligt 9 § p.4 LSS)	5
Personlig assistans (9 § p. 2 LSS)	5
Ledsagare (9 § p. 3 LSS)	5
Vem kan ansöka om de insatser som finns i LSS?	6
Personligt ombud	6
Stödperson (30 § LPT och 26 § LRV)	7
God man (11 kap. 4 § FB)	7
Förvaltare (11 kap. 7 § FB)	8
Offentligt biträde (lag (1996:1620) om offentligt biträde)	8
Övervakare (förordning (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder)	9
Förtroendeman (förordning (1992:289) om ändring i förordningen om särskild personutredning i brottmål, m.m)	9
Förkortningar, lästips, hemsidor	10

Inledning

Många människor behöver hjälp och stöd för att klara sig i samhället. Behovet av hjälp kan bero på både fysiska och psykiska funktionshinder. Anhöriga och andra som ingår i den enskildes privata nätverk ställer ofta upp både ekonomiskt och med egna insatser för att livet skall fungera för den som har funktionshinder. Samhället har dock ett ansvar för att den som behöver hjälp får det. En person med funktionshinder har enligt lag rätt att få hjälp genom olika stödfunktioner. De personer som fungerar som stöd kan både vara lekmän och professionella. Man kan ha behov av stöd från flera personer samtidigt. Behovet av stöd kan även variera under olika perioder i en människas liv.

Utöver de stödfunktioner som beskrivs i broschyren, stöd från personer med olika roller och funktioner, finns andra former av stöd och service. Om du vill veta mer om vad som finns, kontakta din hemkommun.

Det är inte lätt att hålla isär de olika stödfunktioner som finns. Syftet med denna broschyr är att ge en översiktlig bild samt en kort beskrivning av dessa. Beskrivningen av stödfunktionerna är kortfattad. För mer information går det bra att bl.a. kontakta Riksförbundet för Social och Mental hälsa (RSMH), Intresseförbundet för schizofreni (Riks-IFS) eller Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare (RFS).

Vad är en rättighetslag?

Stödfunktionerna regleras i flera lagar, bl.a. i Socialtjänstlagen (SoL) och i lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS). LSS och till viss del även SoL är s.k. rättighetslagar, vilket innebär att de talar om vad den enskilde har rätt att få av myndigheten. En ansökan om en insats kan göras både muntligen och skriftligen. En muntlig ansökan skall behandlas med samma höga krav på rättssäkerhet som en skriftlig. Oavsett hur man ansöker om en insats, har man rätt att få ett beslut av myndigheten. Den enskilde har sedan rätt att överklaga myndighetens beslut och få sitt ärende prövat av domstol.

LSS är inte bara en rättighetslag utan även vad man brukar kalla för en "pluslag", i förhållande till exempelvis SoL. Detta innebär att insatser med stöd av LSS inte får innebära någon inskränkning av de rättigheter som den enskilde kan ha enligt någon annan lag. En insats som beviljas med stöd av LSS och en annan insats som beviljas med stöd av SoL kan således löpa parallellt med varandra.

Kontaktperson (enligt 10 § SoL)

Alla kan hos socialnämnden begära att få en kontaktperson enligt SoL som kan hjälpa till med personliga angelägenheter. Socialnämnden kan då utse en särskild person, en kontaktperson eller en familj med uppgift att hjälpa den enskilde. Kontaktpersonen skall vara ett personligt stöd och hjälpa till utifrån den enskildes behov, under förutsättning att denne begär eller samtycker till det. Socialnämnden kan aldrig utse en kontaktperson enligt SoL mot den enskildes vilja. En kontaktperson enligt SoL behöver inte ha särskilda kvalifikationer utan det är lämpligheten som avgör om man utses. Eftersom det är värdefullt att bygga upp en förtroendefull relation mellan den enskilde och kontaktpersonen, är inte kontaktpersonen skyldig att avge rapporter om uppdraget till socialnämnden.

En kontaktperson enligt SoL har tystnadsplikt om den enskildes förhållanden.

Om man har beviljats stödperson med stöd av lagen om psykiatrisk tvångsvård (LPT) eller med stöd av lagen om rättspsykiatrisk vård (LRV) kan uppdraget övergå till kontaktperson i samband med att uppdraget upphör. (Se vidare under rubriken "stödperson".)

Kontaktperson (enligt 9 § p. 4 LSS)

Socialnämnden kan även utse en kontaktperson med stöd av LSS. Många människor med funktionshinder har få kontakter vid sidan av sina anhöriga. De bor ensamma i mycket större utsträckning än andra. En kontaktperson enligt LSS skall vara en medmänniska, vars viktigaste uppgift är att hjälpa till att bryta den enskildes isolering. En kontaktperson enligt LSS behöver inte någon särskild yrkeskompetens. Däremot krävs ett stort personligt engagemang och intresse för andra människor. Kontaktpersonen kan inte besluta i något ärende som berör huvudmannen. Kontaktpersonen ska inte rapportera till socialnämnden.

En kontaktperson enligt LSS har tystnadsplikt om den enskildes förhållanden.

Personlig assistans (9 § p. 2 LSS)

Personlig assistans är ett personligt stöd som ska stärka den enskilde i dennes möjligheter att leva ett självständigt och oberoende liv. Personlig assistans kan beviljas den som har svåra funktionshinder och som behöver hjälp med den personliga hygien, med intagande av måltider och med annan personlig service. Stödet skall vara tillgängligt i olika verksamheter och under olika tider på dygnet samt tillgodoses av ett begränsat antal personer, personliga assistenter. En personlig assistent kan vara anställd av en kommun, ett kooperativ eller av den enskilde själv. Den enskilde skall ha ett stort inflytande över valet av personlig assistent och hur och när hjälpen skall ges (d.v.s. själv kunna bestämma över sin livssituation).

En personlig assistent har tystnadsplikt om den enskildes förhållanden.

Ledsagare (9 § p. 3 LSS)

Ledsagarservice skall göra det möjligt för personer med funktionshinder att delta i samhällslivet. En ledsagare hjälper den enskilde att t.ex. besöka vänner, delta i fritidsaktiviteter eller i kulturlivet eller att göra promenader. Insatsen bör ha karaktären av personlig service och anpassas efter de individuella behoven.

En ledsagare har tystnadsplikt om den enskildes förhållanden.

Vem kan ansöka om de insatser som finns i LSS ?

Den som önskar insatser med stöd av LSS vänder sig till en LSS-handläggare hos kommunen med en begäran. En utredning görs då för att klarlägga om personen tillhör personkretsen i LSS.

I 1 § LSS anges vilka personer som kan beviljas insatser:

Personkrets 1.

Personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd,

Personkrets 2.

Personer med betydande och bestående begåvnings-mässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, eller

Personkrets 3.

Personer med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service.

Personligt ombud

Personer med långvariga psykiska funktionshinder är en grupp som inte fått det stöd som var avsett när psykiatireformen trädde i kraft. Regeringen har därför avsatt medel för att få kommunerna att inrätta personligt ombud. Ombudet ska vara en lots och vägvisare för dem som är förhindrade att själva ta sig fram och få samhällets stöd och hjälp.

Personliga ombudets arbetsuppgifter:

- att tillsammans med den enskilde identifiera och formulera dennes behov av vård, stöd och service
- att tillsammans med den enskilde se till att olika huvudmäns insatser planeras, samordnas och genomförs
- att bistå och - om fullmakt finns - företräda den enskilde i kontakterna med olika myndigheter etc
- att se till att den enskilde får vård, stöd och service utifrån egna önskemål, behov och lagliga rättigheter
- att bedriva uppsökande verksamhet och motivationsarbete.

Det personliga ombudet arbetar alltid utifrån brukarens perspektiv. Ombudet är inte en del av "myndighetssverige", utan har en fristående ställning. Kommunen

har som huvudman ansvar för verksamheten men kan överlåta det praktiska utförandet till en entreprenör, t ex en intresseorganisation.

Personligt ombud är ett professionellt uppdrag. Verksamheten är inte lagreglerad.

Har man frågor om personligt ombud kan man vända sig till sin hemkommun för att få information. Det går även att vända sig till RSMH eller IFS.

Stödperson (30 § LPT och 26 § LRV)

Alla som vårdas med stöd av de psykiatriska tvångslagarna har rätt till en stödperson. Stödpersonen skall bistå patienten i personliga frågor så länge tvångsvården pågår samt, om patienten och stödpersonen samtycker till det, även under fyra veckor efter det att tvångsvården har upphört. En stödperson ska fungera som ett medmänskligt stöd, vidga patientens nätverk och bistå patienten i personliga frågor. Stödpersonen har rätt att besöka patienten vid vårdinrättningen. En annan viktig uppgift är att närvara vid en eventuell muntlig förhandling i länsrätten. En stödperson som förordnats med stöd av LPT får inte ta del av uppgifter om patientens personliga förhållanden utan patientens medgivande.

För de patienter som vårdas med stöd av LRV skall uppgifter om patienten lämnas till stödpersonen eller patientnämnden om det föreligger särskilda skäl med hänsyn till stödpersonens eller annans personliga säkerhet.

Uppdraget som stödperson kan sedan övergå till ett uppdrag som kontaktperson enligt SoL, om patienten och stödpersonen samtycker till det. Det är socialnämnden som i samråd med den enskilde beslutar om detta. (Se vidare under rubriken Kontaktperson enligt 10 § SoL)

Landstingens förtroendenämnder/patientnämnder rekryterar, informerar, utbildar och förordnar stödpersoner.

En stödperson har tystnadsplikt om den enskildes förhållanden.

God man (11 kap. 4 § FB)

God man förordnas för den som på grund av sjukdom, psykisk störning eller av liknande förhållanden behöver hjälp med att

1) bevaka sin rätt, 2) förvalta sin egendom och/eller 3) sörja för sin person.

Uppdraget som god man kan omfatta alla tre områdena eller något av dem.

Ansökan om förordnande av god man eller upphörande av godmanskap skall göras till tingsrätten av den som ansöknings gällar eller annan närstående. Till god man utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig person. Det kan vara antingen en anhörig eller en utomstående person. Valet av god man kräver som regel samtycke från den som skall få god man förordnad. Undantag kan göras om den enskildes hälsotillstånd är sådant att samtycke inte är möjligt. Den överförmyndare som finns i varje kommun utövar den närmaste tillsynen över godmanskap. Socialnämnden är skyldig att till överförmyndaren anmäla behovet av gode män.

Förvaltare (11 kap. 7 § FB)

En förvaltare kan förordnas för en enskild om det för uppdraget inte är tillräckligt att en god man förordnas. Hjälpbehov hos den som får en förvaltare förordnad skall alltså vara större än hos den som förordnas en god man. När en förvaltare förordnas förlorar den enskilde helt eller delvis sin rättsliga handlingsförmåga. Detta innebär att rätten att själv köpa, sälja, låna pengar, sluta avtal m.m, helt eller delvis upphör. Förvaltaruppdraget skall anpassas till den enskildes behov i varje särskilt fall och får begränsas till att avse viss egendom eller angelägenhet. Till förvaltare utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig person. Ansökan om förvaltare skall göras hos tingsrätten av den som ansöknings gällar eller annan närstående. Den överförmyndare som finns i varje kommun utövar den närmaste tillsynen över förvaltare. Socialnämnden är skyldig att till överförmyndaren anmäla behovet av förvaltare.

Offentligt biträde (lag (1996:1620) om offentligt biträde)

En person som vårdas med stöd av LPT eller LRV har, om han eller hon överklagar exempelvis ett beslut om intagning för tvångsvård, i de allra flesta fall rätt till ett offentligt biträde. Till offentligt biträde kan förordnas advokat, biträdande jurist på advokatbyrå eller någon annan person lämplig för uppdraget. Domstolen beslutar om offentligt biträde och staten betalar kostnaderna härför.

Ett offentligt biträde har tystnadsplikt om den enskildes förhållanden.

Övervakare (förordning (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder)

Personer som döms till skyddstillsyn ställs under övervakning. Övervakningen upphör normalt efter ett år, men kan pågå upp till tre år. Även personer som frigivits villkorligt från ett fängelsestraff kan ställas under övervakning.

Det är frivården som beslutar om och tillsätter övervakare. Övervakaren skall ge stöd och hjälp i sociala och personliga frågor. Uppdraget omfattar även viss kontroll samt rapporteringsskyldighet till frivården. Tillsammans med frivårdsinspektören kommer övervakare och klient överens om hur tät kontakten skall vara.

En övervakare har tystnadsplikt om den enskildes förhållanden.

Förtroendeman (förordning (1992:289) om ändring i förordningen om särskild personutredning i brottmål, m.m.)

Om någon är misstänkt för brott och det under personutredningen visar sig att den misstänkte är i behov av personligt stöd eller annan hjälp, får en förtroendeman förordnas. En förutsättning är att den enskilde samtycker till detta. Förtroendemannen skall ge stöd och hjälp i personliga frågor. Förtroendemannen har inte någon kontrollerande funktion. Förtroendemannen har inte någon rapporteringsskyldighet till frivården.

En förtroendeman har tystnadsplikt om den enskildes förhållanden.

Förkortningar

SoL	Socialtjänstlagen (1980:620)
LSS	Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade
LPT	Lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård
LRV	Lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård
FB	Föräldrabalken (1949:381)

Lästips

RFS riktlinjer, RFS, tel 08-462 99 40
Social handbok, Grafiska Förlag, tel 0414-102 52

Hemsidor

www.sos.se (Socialstyrelsen)
www.handikappombudsmannen.se (Handikappombudsmannen)

RSMH

Instrumentvägen 10, 126 53 Hägersten
Tfn 08-772 33 60, Fax 08-772 33 61
E-post rsmh@rsmh.se
Hemsida www.rsmh.se

Riks-IFS

Hantverkargatan 3 G, 112 21 Stockholm
Tfn 08-545 559 80, Fax 08-545 559 81
E-post office@riks-ifs.a.se
Hemsida www.riks-ifs.a.se

Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare

Hornsgatan 113, 117 28 Stockholm
Tfn 08-462 99 40, Fax 08-640 30 45
E-post info@rfs.a.se
Hemsida www.rfs.a.se

Svenska Kommunförbundet

118 82 Stockholm
Tfn 08-452 71 00, Fax 08-641 15 35
E-post sk@svekom.se
Hemsida www.svekom.se

Landstingsförbundet

118 82 Stockholm
Tfn 08-452 72 00, Fax 08-452 72 10
E-post landstingsforbundet@lf.se
Hemsida www.lf.se